

MANUSCRISE ROMÂNEȘTI CU CONȚINUT MEDICAL DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

Dr. **Bogdan Horia Chicoș**

Centrul de Boli Reumatismale „Ion Stoia”, București

Abstract

In the XVIIIth Century several manuscripts with medical content were written on demand of rich families for the benefit of their families. I assume that the writer had medical knowledge because he used medical foreign sources.

For exemplification, I proceeded at the transcription for the first time from the Chirilic into Latin alphabet (interpretation provided), of two Romanian Manuscripts: Mss. No. 933, containing anatomic, physiologic and semiologic information (partially) and Mss. No. 1171, containing receipts (in integrum).

These manuscripts are real proving of the fact that Romanians used the medical knowledge belonging to the second half of the XVIIIth Century.

Keywords: manuscript, medical content,

Academia Română păstrează cc. 20 manuscrise din secolul al XVIII-lea care au secțiuni cu rețete.

Manuscrisul românesc nr. 933

Acest manuscris - datat 1760, donat Academiei de un membru al familiei Sturza și păstrat sub nr. 933 - este o traducere posibil din elină, cu un conținut exclusiv medical. El a fost cercetat de P. Samarian care a comunicat că este un infolio de 162 de file, din care primele 15 în limba greacă, apoi în alfabetul cirilic. A transcris titlul și scara care cuprinde cele opt „cărți”. Este intitulat „Meșteșugul doftoriei” și „cărțile” și își propuneau să cuprindă fiecare altă patologie: bolile capului, „boalele pieptului și cele dintrânsul: plămâni și inima”, „boalele stomacului și ale mațelor”, „pentru patimile cele dinlăuntru: boalele ficatului, ale splinei și ale altor ostroave”, „bolile părții femeiești, pentru osebite neputinți care se întâmplă la muieri”, „pentru felimea frigurilor”, pentru bolile „cele din afară” ale corpului. Manuscrisul scris pentru folosul familiei Sturza de către o persoană cu vocabular medical, conține termenii medicali ai vremii, o parte din aceștia actuali: flegmă, epilepsie, apoplexie, letargie, melancolie, dispnee, colici, dizenterie ș. a. Scopul acestei traduceri era ca posesorul să poată să-și aplice tratamente în lipsa unui medic „fără trebuință... a vreunui doftor învățat” (cartea 2). Am cercetat manuscrisul, și am constatat că în cea mai mare parte, dar nu în totalitate, a fost scris de o singură persoană, cu litere chirilice amestecate cu litere grecești și caractere slavone. Manuscrisul nu a fost

terminat, din cele opt „cărți” lucrarea se oprește la sfârșitul celei de a patra, capitoul 12. Remarcăm că încercarea de a traduce termenii medicali ai timpului este influențată de cultura elină, larg răspândită în elita perioadei fanariote (cefalee – kefalacee, artere sau „vânele cele vii” – artiries, durerea capului – palmos). Se observă continuitatea teoriei hipocratice a umorilor, influența Aforismelor. Conținutul lucrării mă determină să consider că autorul textului medical original a făcut studii la o universitate din Italia la începutul secolului al XVIII-lea.

Prima Carte începe la fila 24. Redau transcrierea primei file, expresie a nivelului de semiologie, anatomie și terapie a cefaleei: Meșteșugul dov(f)torii, Cartea întâia, Pentru boalele capului

Comentariu: encefalul este învelit de meninge. Durerile de cap au o cauză externă și nu sunt periculoase chiar dacă se asociază cu hiperestezie a scalpului sau o cauză internă care dacă apare în timpul unui acces febril poate determina tulburări de comportament, iar încetarea bruscă duce la deces. Cefalea poate avea caracterul unei greutăți sau aspect pulsatil, poate iradia în ochi. Cauzele sunt excesul de bilă galbenă la cei sub 50 de ani și flegmă la cei trecuți de această vârstă, dispesiile.

Cartea a doua cuprinde date: pentru boalele mădularelor capului, adecă ochilor, urechilor, nasului, limbii, dinților, gurii, gingiilor omușorului.

Comentariu: globul ocular este alcătuit din membrane distincte și acestea adăpostesc umori cu proprietăți diferite.

Cartea a treia cuprinde date pentru boalele pieptului și pentru cele din trântul plămâni și inima.

Comentariu: este cunoscut arborele vascular pulmonar; cauzele tusei și disfoniei sunt multiple; sputa provine din plămâni și o cauză este atribuită pirozisului, urmare a refluxului gastro-esofagian; dispneea este de cauză pulmonară; tusea presupune efortul de evacuare al sputei; crește presiunea intratoracică, efortul este resimțit la nivelul abdomenului și intracranian; cauza tusei este plămânul; tusea poate fi productivă sau spastică; între plămâni și stomac se află diafragma („îngrădire”).

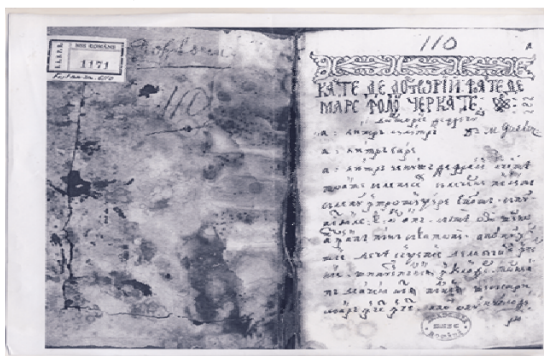
Cartea a patra prezintă: boalele stomahului și ale mașelor.

Comentariu: sunt expuse sindroamele dispeptice hepato-biliare în care se interzic, în caz de febră cum ar fi în colecistite aplicarea de cataplasme; repausul la pat în decubit lateral drept pentru o mai bună drenare a bilei; în gastrite apar eructații, pirozis; „*multa umezeală a stomahului*” se referă la vărsături care sunt asociate cu deshidratare, uscăciunea mucoaselor, sete, eructații cu gust de ou; vărsăturile amare sunt cauza refluxului bilei în stomac.

Manuscrisul românesc nr. 1171 (Carte de doftorii foarte de mare folos, (în)cercat)

A fost donat de dr. Gaster, păstrat la Academia Română, cuprinde 49 de file cu rețete. Nu se cunoaște numele celui care l-a scris și nici al primului proprietar. A fost datat între 1770 - 1810 scris probabil în Moldova deoarece cuprinde moldovenisme din secolul al XVIII-lea. Rețetele nu au fost grupate pe afecțiuni în textul original. Am procedat la prima transcriere și interpretare integrală a manuscrisului și am aflat remediile pe care le redau:

- pentru „doftorie de friguri” tratată cu cenușă de frasin,

- pentru bolile venerice „scolament”, frecvente în acea vreme sunt mai multe rețete care folosesc în diferite combinații ienuper, ulei de măsline, ricin, lemn negru din India, teriacă, sulf, piatră vântată, antimoniu, mercur, rachi;
  - pentru inflamații și plăgi: camfor, teriacă, șofran; în afecțiuni oculare („albeață”) Agrimonia eupatoria (turița), azotat de potasiu (silitră), praf de curmală;
  - pentru râie: sulf, piatră vântată, mercur, acid arsenios; pentru hemoroizi (trânzi), plante: Ranunculus illyricus, Cucurbita lagenaria,, Ruta graveolens, năut, mei, semințe de fag (jir), unt, mirodenii, vin de pelin, făină din grâu;
  - contra limbricilor: coada șoricelului, coajă de soc, mentă, planta Cochlearia, anason, sacâz, o varietate de lămâie, plantele Agrostema githago, o specie de garoafă Dianthus caryophyllus, susan negru, rostopască, mazăre împreună cu partea vegetală uscată;
  - pentru vindecarea creșterii de volum a splinei (rast), după malarie, contra meteorismului abdominal, a dispepsiilor: grăsime de pipotă cu rachi, planta Caparis spinosa, castraveți amari, smochine;
  - împotriva constipației: aloe, sacâz, plantele șofran (Crocus sativus), Fumaria, slănină de porc (râmător), smirnă;
  - pentru combaterea diareei (urinare): sacâz, nalbă, cuișoare, sămânță de mac, migdale;
  - pentru curățirea corpului prin scaune provocate: zahăr, plantele Crambe tatarica, alac roșu, piperul lupului, Anemone hepatica, Rheum, Cichorium inthybus (cicoare), Cinnamonum zeylanicum (scorțișoară), Ceratonia siliqua (roșcove), miere, oțet, cimbrisor, prune, gumă arabică;
  - pentru combaterea cefaleei: sacâz (colofoniu), suc de aloe;
  - pentru vindecarea bubelor (plăgi infectate): sare, migdale, mercur, sulfat de aluminiu și potasiu, sulfat de cupru, sacâz, zahăr candel, ceară de albine;
  - pentru vindecarea plăgilor de luptă: alb de ceruză (substanță toxică!), camfor, ceară, sulfat de aluminiu și potasiu, vin, ulei de măsline (unt de lemn), planta numită turiță;
  - pentru combaterea durerilor gurii (dintilor),

limbii, gingiilor): plantele *Origanum*, *Rhus cotinus*; *Achillea millefolium*; *Mentha crispa*, *Spiraea filependula*, *Papaver somniferum*, *Cirsium oleraceum*, *Potentilla reptans*; nalbă, rozmarin, coada șoricelului, rădăcină de piersic, crengi tinere de nuc, piatră vânăță; pentru litiază renală: planta *Sparganium*, rachieu, suc de lămâie, ulei de măsline, pentru litotritiție zeamă de ceapă albă, ciulini;

- pentru vindecarea otitelor: vin cu miere, sămbure de piersică;
- pentru a induce abținerea la alcool: vin cu fiere;
- împotriva icterului: plantele piper, ghimbir, șofran, cicoare, *Latyrus platyphyllos*, *Latyrus platyphyllos*, rachieu, oțet, ulei de măsline
- în dispepsii: mentă
- în dischinezii biliare: *triticum repens*;
- în reumatism (reumatică): camfor;
- antitusiv: nalbă, micșunele, tătăneasă (*Symphytum*);
- împotriva colicilor: rădăcină de piper.

Rețetele conțin și alte substanțe care în prezent le considerăm inutile, carne de porc, de la unele păsări sălbatice, broască țestoasă, coajă și ochi de rac ș. a.

Redau transcrierea a două rețete din secolul al XVIII-lea cuprinse în *manuscrisul*

românesc păstrat la Academia Română la cota nr. 4773: rețetele cuprind în amănunt conținutul medicamentelor și modul de preparare:

- „De durere de cap” a fost recomandat anason, năut.
- „De durere de cap de răceală” este indicat hrean și vin alb.

Concluzii

Metodele terapeutice ale românilor erau la nivel european, informația medicală circula iar practicienii erau formați în universitățile Europei. Felul în care erau tratate bolile românilor era identic cu cel din Europa secolului al XVIII-lea. Poporul nostru a fost tot timpul la nivelul cuceririlor medicale contemporane.

Bibliografie selectivă

1. Șăineanu, L. Dicționar universal al limbii române, Inst. de Editură „Samitca”, Societate anonimă, Craiova, 1914
2. ^x_x - Manuscrisul românesc nr. 933, Academia Română
3. ^x_x - Manuscrisul românesc nr. 1171 (Carte de doftorii foarte de mare folos, (în)cercat) Academia Română
4. ^x_x - Manuscrisul românesc nr. 4773, Academia Română

